

JÁN HRKÚT (ed.):

Argumentácia v bioetike

Ružomberok: Filozofická fakulta Katolíckej univerzity 2009, 215 s.
ISBN 978-80-8084-261-1

Vzhľadom na súčasný trend popularizovania bioetických otázok v slovenských médiách možno len privítať zborník siedmich štúdií publikovaných pod názvom *Argumentácia v bioetike*, ktorý má potenciál kultivovať slovenskú pôdu bioetiky alebo ju aspoň prekryť racionálnym pluhom.

Publikácia predstavuje závery skúmania v rámci riešenia grantu venovaného vzniku a prenatálnemu vývinu človeka, na ktorom sa podieľali vedci z rôznych oblastí. Tieto skutočnosti sa premietajú do metodologicko-obsahovej charakteristiky zborníka: Podloží je téma začiatku života človeka a špecifické (bio)etické problémy viažuce sa na toto štádium, na ktoré je nazerané cez prizmu filozofie (logiky, metafyziky, filozofie jazyka), práva, teológie, medicíny či ošetrovateľskej etiky. Tu sa ukazuje pluralita prístupov k argumentovaniu v bioetike, ale predovšetkým k nevyhnutnosti logicky správnej argumentácie v bioetike. Teda: Áno, potrebujeme argumentovať v bioetickej diskusii! Už len zodpovedať druhú otázku kladenú v úvodnom príhovore zostavovateľom zborníka: Ako argumentovať? A tu sa ujíma právomoci filozofia (logika, filozofia jazyka), ponúkajúca teóriu výstavby argumentu, podmienok určenia jeho platnosti a spoľahlivosti, majúca potrebné nástroje na analýzu jednotlivých pojmov argumentu. Práve konfúzia pojmov totiž často spôsobuje (zdanlivú) neriešiteľnosť bioetických dilem, či dokonca samotnú dilemu. A napokon, dôležitým prínosom filozofie do bioetickej diskusie je aj jej „metapohľad“ – kritické uvažovanie o samotných argumentačných stratégiách. To bolo zároveň aj jednou z ambícií autorov publikácie. Zdá sa však, že toto kritické uvažovanie o argumentačných stratégiách malo s každou štúdiou klesajúcu tendenciu, až bolo napokon viac-menej ponechané na čitateľa.

V prvej štúdií Pavla Labudu uchopujúcej tradičný bioetický problém – právo ochrany života ľudských embryí – vyniká netradične efektívna argumentácia založená na princípe potenciality¹ (PP) a vychádzajúca z logickej a konceptuálnej analýzy. Stanovuje podmienky platnosti a spoľahlivosti argumentu PP na základe vymedzenia typu potenciality a dispozicionality druhej vlastnosti, čoho výsledkom je reformulovanie argumentu z PP so záverom: „Ľudský organizmus na základe reálnej druhej dispozície vlastnosti racionality a vedomia-seba má právo nebyť zabitý v čase svojho prirodzeného vývoja, ktorý je nevyhnutný pre aktualizáciu týchto dispozície vlastností“ (s. 37). Autor sa tak vyrovnal s mnohými kritikami vznesenými proti tradične formulovanému argumentu založenému na PP, ktorého záver tvrdí, že embryo má právo na ochranu života na základe

¹ Všetky argumenty založené na princípe potenciality predpokladajú všeobecný konsenzus, podľa ktorého „všetky osoby majú morálny status a v jeho zmysle i právo na život“ (s. 15).

jeho potenciality dosiahnuť vlastnosť p^2 , resp. potenciality stať sa osobou. Prečo v reformulovanom závere argumentu figuruje právo nebyť zabitý namiesto práva na ochranu života a aktualizácia dispozičnej vlastnosti namiesto potenciality dosiahnuť vlastnosť, to sa čitateľ dozvie v štúdií. Dozvie sa aj to, prečo je dôležité hovoriť o racionalite a sebauvedomení ako o druhových dispozičných vlastnostiach a prečo je nevyhnutné odlišiť potencialitu zabezpečenú prírodnou zákonitosťou vyplývajúcou zo samotnej povahy entity od iných typov potencialít (logickej či empirickej). Autor argumentuje v prospech ochrany embryí tak presvedčivo, až čitateľ pociťuje nutkanie overiť si legitímnosť abortu v zákonníku SR. Šikovnejší už ale analyzujú podmienky, za ktorých sa dva plus dva nerovná štyrom, pretože zbadali, že politika, zákony a právo sa nepohybujú (iba) na platforme logiky.

Čoraz širšie analyzovaná otázka ľudskej dôstojnosti, za ktorou opäť stojí pojmová nejasnosť, je reflektovaná vo viacerých štúdiách zborníka. Po 61 rokoch platnosti Všeobecnej deklarácie ľudských práv, ktorej proklamovaný koncept ľudskej dôstojnosti je základom všetkých medzinárodných textov o ochrane práv človeka, sa okrem otázky, či tento koncept má stále rovnaký význam, kladie naliehavá otázka, čím je zdôvodnená táto kategorická, bezpodmienečná dôstojnosť platná pre všetkých ľudí a či sa vzťahuje aj na človeka v prenatálnom štádiu vývinu; a ak áno, tak či v rovnakej miere. Peter Volek vo svojom príspevku o etických problémoch predimplantačnej diagnostiky (PGD) sa k ľudskej dôstojnosti dostáva v snahe nájsť argument, ktorý by zdôvodnil nedovolenosť súčasnej³ formy PGD. Po predstavení najdôležitejších používaných argumentov za nedovolenosť i dovoľenosť PGD, podmienečnú či bezpodmienečnú, formuluje ako rozhodujúce pri posudzovaní jej morálnej prípustnosti práve zodpovedanie otázky, či ľudskému embryu pripadá ľudská dôstojnosť, alebo sú ľudské embryá z extenzie ľudskej dôstojnosti vylúčené. Nasleduje strhujúca „diskusia“, ktorej sa zúčastňujú Quante, Kollek, Schockenhoff a Stoecker, Spaemann, Damschen a Schonecker, Knoepffler, Honnefelder a Volek. Ďalší účastníci sú vítaní – všetci tí, ktorí ešte stále nie sú celkom presvedčení.

Od selekcie geneticky „nenarušeného“ embrya na implantáciu k selekcii pohlavia embrya prechádza štúdia Jána Hrkúta, analyzujúca problém z inej perspektívy – z perspektívy kultúrno-rodovej, feministickej, keďže nosným bodom je tu analýza argumentácie M. A. Warrenovej, formulujúcej otázku, či je selekcia pohlavia dieťaťa obmedzením reprodukčných práv žien, resp. či ide o individuálnu voľbu alebo kultúrny nátlak.

Skutočnosť, že ľudská dôstojnosť je „určitým kľúčovým inštitútom práva“ a že súčasná antropocentrická koncepcia ľudských práv a ľudskej dôstojnosti nie je nespochybniteľná, reflektuje štúdia Branislava Fábryho, analyzujúca špecifiká právnych argumentov pri tvorbe biomedicínskeho práva. Upozorňuje na to, že kým filozofi, teológovia či etici konštatujú kontrárnosť nahromadených názorov, ako aj nemožnosť spoločného postoja, právnici sa musia k určitému stanovisku jasne prikloniť, pričom práve kompromis, politický a ideologický, je šancou pre racionálne legislatívne postupy.

² Za vlastnosť p sa najčastejšie dosadzuje vlastnosť racionality a sebauvedomenia.

³ Autor má na mysli skutočnosť, že pozitívne zistenia PGD slúžia zatiaľ jedine v prospech rozhodnutia neimplantovať embryó do matrice.

„Argumentačný aeropág“ k otázke statusu ľudského života ponúka z kresťansko-personalistického zorného uhla René Balák, ktorého štúdiá poukazujú na kontrapozicionálne chápanie života ochudobnené o transcendentný rozmer (zavrhnutie možnosti rešpektovania transcendentnej autority a axiómy o existencii Boha vôbec), súvisiace s diagnózami doby: „morálna kríza“, „kultúra smrti“, „duchovná rozpoltenosť postmoderného človeka“, ktoré nás spolu s narastajúcou dominanciou politicko-mocenskej a ekonomickej dimenzie, poznačenej redukcionizmom a utilitarizmom, prerástli podľa autora vo výskumnej sfére do štádia, keď celá „konceptcia fundamentálnych ľudských práv sa nachádza v sta- ve zúfalého hľadania pevného záchytného bodu“ (s. 129).

Od otázky konceptu ľudských práv cez otázku podstaty osoby prechádza k otvorení problematiky ľudskej prirodzenosti vo svojom príspevku evanjelický teológ Ľubomír Batka. Autor vychádza z Lutherovho konceptu dedičného hriechu a z jeho definície osoby, pričom predkladá teologický pohľad na antropologické aspekty individuality, osoby a dôstojnosti v bioetickej diskusii o morálnom statuse embrya.

Sériu štúdií uzatvára skôr referátovo ladený príspevok Juraja Čápa a Jany Magerovej, ktorí sa na rozdiel od predchádzajúcich autorov venujú problematike konca života človeka (zahŕňajúc interrupcie): Opisujú postoje k smrti a k umieraniu v ošetrovateľskej etike, aby jednotlivci zainteresovaní v starostlivosti o pacienta vedeli zaujať vlastný postoj k týmto otázkam.

Zborník nechce byť príručkou, manuálom či úvodom do „bioetického sveta“, na druhej strane však pochopenie obsahu štúdií nevyžaduje čitateľa, ktorý je už doň „zasvätený“. Predstavuje skôr výzvu na dialóg a diskusiu. Text je otvorený, čakajúci na odpoveď. A predovšetkým, zborník podáva svedectvo úsilia vykročiť z izolovanosti jednotlivých disciplín smerom k transdisciplinarite a môže byť považovaný za zaujímavý príspevok do „slovenskej bioetiky“.

Zuzana Sitarčíková

Mgr. Zuzana Sitarčíková
Katedra filozofie FF KU
Hrabovská cesta 1
034 01 Ružomberok
SR
e-mail: Zuzana.sitarcikova@ff.ku.sk

ANDREJ KALAŠ:

Raný pyrrhónizmus alebo blažený život bez hodnôt?

Bratislava: UK 2009, 172 s.

Analýza a interpretácia filozofických myšlienok niekoho, kto tieto myšlienky odmietal vyjadriť písomnou formou, je nesmierne komplikovaná. Pri rekonštrukcii je totiž interpretátor odkázaný na správy iných autorov. Tieto referencie však môžu mať rozličný obsah, dokonca si môžu navzájom odporovať. Inou komplikáciou býva skutočnosť, že sprá-